

Hitit Üniversitesi

**Uluslararası Hacı Bektaş Veli
Sempozyumu**

Hıdır Temel

7-9 Mayıs 2010, Çorum,

GİRİŞ

‘Alevilik Tarihe Karışıyor’

Nokta Dergisi’nin 27 Eylül 1987 tarihli 38. sayısı, kapakta bir Alevi dedesi’nin resmiyle çıktı. Yaşlı, sakallı ve fotörlü, tam bir Alevi görünümlü sevecen resim *‘Alevilik Tarihe Karışıyor’* ana başlığı, *‘Dinsel, kültürel ve politik bir yok oluşun öyküsü.’* ..alt başlığıyla tamamlanmıştı. Cemlere katılımın yok denecek kadar az olduğu, dedelerin saygınlığının ve otoritesinin kalmadığı, Alevilerin her alanda parçalandıkları konu edilmişti. Sınıfsal, kültürel, eğitsel farklılaşan Alevilerin Aleviliği artık tarihe karışıyor. Toplumsallığı ve birlikteliği öne çıkarıp *‘ben’*i öldüren Alevilik, bireyin ön plana çıktığı kapitalist toplumda nasıl var olabilecekti? Bu inancın tarihsel, sosyal ve inançsal taşıyıcısı konumundaki Dedelik Kurumu yeni şartlar altında bu yükü nasıl taşıyacaktı? Engin hoşgörüsü, sınırsız insan sevgisi ve kolektifçiliği aynı zamanda zayıflığı da olan Alevilik, *‘çıkart’* eksenli yeni sistemde ne yapacaktı? Oldukça kapsamlı yapılan haber Cemal Şener’in sözleriyle bitiriliyordu: *„Alevilik, modernliği, çağdaş düşünceyi ve hümanizmi besleyerek de olsa gerçek anlamda tarihe karıştıyordu.”*

Aleviliğe ne oluyor? Dinî ve toplumsal görenekleri, siyasi konumları değişiyor! Başlığıyla verilen ve 23-29 Ağustos 1987 tarihli Yeni Gündem Dergisi de sadece bir ay önce yayınlanmıştı.

Aynı Nokta Dergisi, bu tarihten tam 3 yıl sonra, 13 Mayıs 1990 tarihli sayısında Aleviliği yine kapaktan verecekti: *“Alevilik/Sessizlik Sona Eriyor, Aleviler inanç özgürlüğü istiyor. TRT’den Diyanet’te temsile, cem evlerinden ayrı dini törenlere kadar Alevi istekleri. Alevi olmayanların da imzaladıkları Alevilik Bildirgesi. Aleviler artık biz de varız diyorlar.”*

Gerçi daha önceleri de Aleviler ve Alevilik hakkında bir çok haberler yapılmıştı ama, bu ve benzeri yayınlar artık tüm gazetelerin ve dergilerin popüler haberleri arasına girmişti. Dizi üzerine dizi, haber üzerine haber, 90lı yıllarla birlikte televizyonlarında katılımıyla

takip edilemeyecek bir ivme ve hız kazandı. Konu bu günlerde hızını kaybetmiş olsa da, popüleritesi basın ve yayın hayatındaki yerini hâlâ koruyor.

Peki, ne olmuştu da Nokta Dergisi, değişimi onlarca yıl alabilen toplumsal olgular konusunda, sadece 3 yıl süren ve çok kısa sayılacak bir arayla birbirinin zıddı haberler yapmak zorunda kalmıştı? Dergiye kendisini yalanlamak zorunda bırakan ‘dinamik’ ne idi?

Tüm dünyada ve Türkiye’de politik kimliklerin geriye düşerek inanç ve etnik kimliklerin daha ön plana çıkmasıyla başlayan yeni dalgalanma, Türkiye’de köylerin şehirleştirilmesi ekseninde değil de, şehirlerin köyleştirilmesi ekseninde oluşan ‘modernleşme’ ve bununla paralellik arz eden, hızla artan ve Alevileri küçümseyen ‘cemâatlaşma’, ‘cemaatlaşmanın yarattığı tedirginlik’ ve sonunda 2 Temmuz 1993 Sivas olayları, Alevilerin de kendilerini inanç kimlikleri ile ifade etme zorunda bıraktı. ‘Kimliğini haykıran Alevilik’ kendi **çağdaşlaşma çabası** içerisinden değil, zorunlu ve sorunlu doğdu. Bugün ise, kendi içersinde yaşadığı bu tartışma aynı zamanda bir **çağdaşlaşma ve varolma çabasıdır**.

Yabancı araştırmacılar, din bilimciler yok olan ve küllerinden yeniden doğan (Wiederbelebung-Rönesans) bir inancın hatta yeni doğan bir dinin, canlı tanığı olmanın heyecanını saklayamazken (Kehl-Bodrogi, Prof. Spuler-Stegemann, 2003), çıkan yayınlar arasında doğruya en yakın tanımlamayı kitabına verdiği ‘*Kimliğini Haykıran Alevilik*’ adıyla Lütfü Kaleli yakalayacaktı. Bu dönemle birlikte patlayan Alevilik tartışmaları, yeni bir teoloji yaratma değil, daha çok ‘**hak alma**’ üzerine yoğunlaştı. Bu yüzden devamlı kıyasla, farklılıkları artırarak devam eden bu tartışmalarda, akli ve dengeli bir ortamın yakalanması, bu hakların verilmesi ile sağlanır.

Türkiye’de Sünniliğin/İslam’ın ve kurumlarının da çok acilen çözülmesi gereken büyük sorunları olduğu halde açıktan tartışılmaması, kanımca konuyu biraz da Alevilik üzerinden tartışılmaya itiyor. Sayın Subaşı’nın ‘ağırlıkları atmak’ başlıklı islâmiyât/kitâbiyât bülteninde yayımlanan makalesinde ilahiyat ve ilahiyat biliminin sorunlarına değinmeleri ve “*Bağımsız teolojik bir arayıştan ziyade, İslam’ın belli bir yorumunun tarihsel açıdan doğrulanmasına kendine adanmış olan ilahiyatçının portresi,*

bilim adamlığı ya da aydın oluşu açısından paradoksal bir sunuma sahiptir” saptamasıyla bu konuya işaret ediyor ve aynı makalede sorunlarla ciddi bir yüzleşme çabasının olmayışından yakınıyor (Subaşı, 2002). Anılan İslâmiyât Dergisi’nin gerçekten cesurca düzenlediği ‘İslâmiyât Toplantıları’nda ana temanın Kur’an’ın mesajlarının güncelleştirmek olduğuna ve ağırlık olarak görülen dogmaların atılması gerektiğine ilişkin tartışmaların boyutunun hiç de küçük ve kolay olmadığı son derecede aşikârdır.

Her yerde faş etme sırr-ı hakikât / Onu anlayacak her can bulunmaz ‘tembihine’ rağmen Aleviler ‘sır-ı faş’ eylediler ama, tabusuz tüm boyutlarını tartışmaya sundular ve acımasızca, kendilerini yok etme pahasına bu tartışmaları sürdürüyorlar. Şu an için bilimsel kaygılardan uzak sürdürülen bu tartışmalar süreci yıkıcı ve sancılı geçiyor; ancak, yine bu tartışmalar olmadan bir çıkış arayışının da olamayacağı diğer bir gerçek. Aleviler bu tartışmadan ya kendilerini yeniden üretecek zemini çıkaracaklar, ya da yok olup gidecekler.

Hem Osmanlı da, hem de sonrası Cumhuriyette yüzyıllar boyu hâkim iradenin kovuşturmasından kurtulamamış ve kendini gizlemek zorunda kalmış bir topluluğun kendini, kültürünü, inanç değerlerini yeniden üretebilme ve zenginleştirme olanakları da kendiliğinden ortadan kalkar. Koşulların değişmediği kapalı köy ve kasaba yaşamında kendini var olanın tekrarıyla sürdürebilen Alevilik, bu yapıların değişime uğramasıyla birlikte çaresiz kalmıştır. **Bugün Aleviliğin en büyük sorunu kendini yeniden üretememesidir.** Kendini yeniden üretemeyen olgular tükenmeye başlar. **Zaten asıl söylenmeyen ve sistematik olarak istenen ve izlenen yol da budur; dışardan dokunulmadan Aleviliğin kendi kendini yok etmesi.** Yok edilişin öznesi yine kendisi olacak! Oysa, Türkiye ne kadar gelişirse gelişsin veya gerilesin veya şeriat sistemine dönlüsün, Alevilik yine de var olacaktır. Alevilik İslâm içersinde heterodoks bir inanç olmasının yanı sıra, geçirdiği tarihi ve sosyal süreç itibarıyla, davranış ve düşüncenin de prensibi olmuştur. *‘Türkiye’de Alevi kalmasa bile, bu etik varlığını sürdürecektir’.*
(A. Gökalp)

‘Alevilik sorunu’ olarak betimlenen bu sorun genel Türkiye toplumunun insan hakları, özgürlük ve demokrasi sorunudur ve diğer sorunlardan soyutlanamaz. Aslında bu

sorun tek başına Alevilerden kaynaklanan bir sorun da değil, dolayısıyla Alevilerin bir sorunu değil, öznel olarak Türkiye'nin, genel olarak da İslâm'ın bir sorunudur.

“Kürt sorunu yalnızca Kürtlerin olmadığı gibi, Alevi sorunu da sadece Alevilerin sorunu değil. Kürtleri kimlik ve kültür olarak Kürt kabul ederek, Alevileri de dönüştürmeden, anlayarak Alevi kabul ederek sorunlarının çözümünde yanlarında olmak adeta bir zorunluluk. Toplumsal bütünlük içinde birlikte yaşamının başka yolu yok.” (A.Y. Ocak)

Türkiye'nin en büyük sorunlarından biri, bugünkü kargaşanın ve geri kalmışlığın en baş faktörlerinden biri, Türklüğün kendisini Kürtlüğe ve diğer etnik azınlıklara karşı, Sünniliğin de kendini Aleviliğe ve diğer inançlara karşı daha üstün görmesi ve bu azınlıkları potansiyel tehlike olarak algılamasıdır. Meşhur '3 K'lar deyimi devletin de tehlike olarak resmen adlandırdığı ve tutanaklarında belgelendirdiği ortada! İnançsal ve etnik aidiyetler zenginlik ve saygı duyulması gereken değerler olmak yerine, başından bu yana '**sorun**' olarak görülmekte ve işlenmektedir. Bu tutum, sorunu daha baştan siyasallaştırmakta, rasyonelliğin önünü tıkamakta ve sorunun insanileşmesini zorlaştırmaktadır.

Alevi sorunu gereğinden çok siyasallaştırılmış ve siyasallaştırılmaya devam edilmektedir. Oysaki sorunun çözümü için acilen bu sorunun sosyalleştirilmesi, gerekmektedir; çünkü Alevi sorunu aynı zamanda sosyal bir sorundur. Bu, sadece Alevi sorunlarını çözmeye soyunanların istediği bir durum da değildir; bu sorunu kendi haline bırakmak çözmek istemeyenlerin de işine gelmektedir. Kendilerini sorunun tek kurtarıcısı sananlar ise her geçen gün bu sorunu daha da büyütmede, sorunun içine yuvarlanmaktadır.

Sorun Politik mi?, Tarihsel mi?, İnançsal mı?

Konuyu daha da netleştirebilmek, çözüm yolları bulabilmek için Aleviliğin ve Alevilerin günümüze kadar ve şimdi hangi açılardan ve hangi amaçlarla kullanıldığına bakalım. Alevilik hem objektif hem de sübjektif olarak hem devlet anlayışında, hem de

“milli” anlayışlarda kullanılmaktadır; baskın olan kültür, inanç ve gelenekler kendilerinden olmayana yaklaşırken onu küçümseme, yargılama, kötüleme ve cezalandırma hakkını kendilerinde görmekte-dirler. Türkiye’de de Aleviler ve Alevilik aynı zihniyetin mağdurudurlar.

- Dış dünya (Alevilerin dışındakiler) Alevileri nasıl yorumluyor?

Öncelikle medyada Aleviler magazin haberlerinin tam bir objesi olarak kullanılmaktadır. Haber bulamayan ya da tiraj kaybeden medya Alevilerle ilgili içerikten ve nesnellikten uzak, folklorik yaklaşımlarla son 20 yıldır, deyim yerindeyse, günü kurtarmaya çalışmakta, ama bu sorunu daha da çözülmez hale getirmektedir. Buna dur diyebilecek bir mekanizma, Alevilerin haklarını savunabilecek bir devlet anlayışı henüz mevcut değildir.

F tipi cezaevleri tartışmaları hatırlanacak olursa, Ali Bayramoğlu’ndan, Hadi Uluengin’den¹ Hasan Celâl Güzel’e kadar, tanınmış bir çok gazeteci, bu sorunun asıl nedeninin Alevilikten de kaynaklandığını kanıtlamaya çalıştılar. Burada da Alevilik ve Aleviler “fitnenin kaynağı” konumuna sokuldular. Bugün de buna benzer bir akım, **Suriye Sendromu** adıyla tanınan, Alevi azınlığın iktidarı ele geçireceği korkusunu yaygınlaştırmaya uğraşmaktadır.²

Doğu (Orient-İslâm) kaynaklı yorumlamalarda Alevilik ve Aleviler “Kâfirlik” ve “Kâfirler” olarak tanımlanmakta, İslâm’ın sapkın bir inancı gözüyle bakılmaktadır.

Batı (Oksident) kaynaklı yorumlarda, bunun tersine, Aleviliği İslâm dışı, İslâm öncesi bir inanç olarak görmekte ve bunu kanıtlamaya çalışmaktadır.

---

¹ ,Nitekim, otuz yıldan beri, şiddeti efsaneleştiren örgütlerden biri hemen tüm kadrosunu Doğu Anadolu’nun bir yöresindeki Alevilerden ,**devşirmiyor**’ mu?...’ (H. Uluengin, Hürriyet, 6 Ocak 2001).

² Hasan Celal Güzel, 90lı yıllardan sonra Batı Çalışma Grubu’nun Alevilerden oluşturulduğunu, ordunun Alevilerle işbirliği yaptığını, Suriye örneğini defalarca kaleme almıştır.

Sokaktaki yaygın kanı ise Aleviliğin ve Alevilerin kötülüğün, inançsızlığın, fitnenin, günâhkârlığın kaynağı olduğudur. Bu durum, devletin yasal ve yasadışı resmi tutanaklarından ders kitaplarına kadar yerini bulmuştur ve bulmaya devam etmektedir.

- yandaş grup / karşı grup

Aleviler sosyal ve siyasi olarak “**karşı grup**” olarak görülerek ve bu yüzden siyasi rakip, siyasi tehlike (düşman) olarak her an potansiyel bir çatışmanın sebebi olmakla karşı karşıya getirilmiştir. Taşra yerleşim yerlerinde Aleviler mümkün olduğu kadar aynı bölgede oturmakta, mahalleler arasında görünmez sınırlar çizilmektedir. Toplumsal çelişkilerde kızılacak, cezalandırılacak taraftır (Bunun somut sonuçları Türkiye’de Maraş’tan Sivas’a çok net ve defalarca yaşanmıştır). Burada değinmek istediğim bir nokta da, köylerden şehirlere göçmeye başlayan Aleviler ‘esnaflaştıkça’ ve Alevileri Sünni esnaftan kendilerine çektikçe yaşanan hazımsızlık ve pazar kaybetme konusu, bu sosyal olaylarda etkin olmuştur.

Alevilerin kendi içlerindeki iç çelişkileri ise, birlik teşkil edemedikleri, bu yüzden topluluk olamayacakları, kendi aralarında bile anlaşamadıkları, kendileriyle bile geçinemedikleri görüşüne kanıt olarak sunulmaktadır. Özellikle devletle ‘**hak**’ sorunu tartışmalarında Alevilere karşı bu iç çelişkiler kullanılmaktadır. Neredeyse tüm Alevi dergâhları, kutsal mekânları yine Alevilerin kendilerince şikayet konusu yaptırılarak devlet kontrolüne sokulmuştur, sokulmaya devam edilmektedir.

Kısacası Alevilik ve Aleviler kâfirliğin, günâhın, kötülüğün, düşmanlığın, çatışmanın ve çelişkinin kaynağı olarak objektif ve sübjektif değerlendirilmekte ve kullanılmaktadır. İşte bu durum, sosyal ve siyasi sorun olarak, konunun siyasi istismarını da beraberinde taşımaktadır. Gelinen noktada kanayan yara olarak ‘**Kürt Sorunu**’ acil ve birincil sorun olarak görünse de, çözünebilirlik açısından ‘**Alevilik Sorunu**’ Türkiye’nin en büyük sorunudur.

Sonuçların sonuçlarını tartışarak, *nasıl* yerine *niçin*'i tartışarak, bu soruna çözüm üretemeyiz. Amaç esas sorunu saptamak ve onun çözümünü aramaktır. Zaten asıl sorunu çözdüğümüzde, şu an sorun olarak dile getirdiğimiz birçok konu kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

Alevilik konusuna bugüne kadar yaklaşım hep siyasi olmuş, bunun dışında insan merkezli, insan hakları merkezli, özgürlük merkezli ciddi ve demokratik haklar tabanına dayanan bir yaklaşım söz konusu olmamıştır. Yaklaşım hep '**Alevilerin kimliklerini terk ederek kabullenilişi**' ekseninde olmuştur. Bu durum 85 yıllık Türkiye Cumhuriyeti'nde sorumluluk almış tüm kesimler için ve sol kesim için de geçerlidir. Ancak Aleviler artık, baskın grupla özdeşleşerek değil, bugün tüm dünyanın temel anlayış olarak kabul ettiği, hukuksal ve siyasal eşitlik ortamında *ayrışarak bir arada bulunmak* istiyorlar.

Türkiye'de Sünni inancından dolayı kamu hizmetlerinden men edilmiş, ibadet yeri yasak sayılmış, din önderi yasaklanmış, oruç tutuyor ya da tutmuyor diye diğer inançlar tarafından horlanmış, tartaklanmış, inancını sembolize eden sakalı bıyığı kesilmiş, yakılmış, kaç kişi vardır? Bunun tersi ise sayılamayacak kadar çoktur. Türkiye'de Alevi problemlerine her şeyden önce bu açıdan bakmak gerekmektedir. Bizi sistem yaptı, bu sorunlar sistemden kaynaklanıyor, her iki taraf da mağdurdur iddiası suçu kamufle etmeye ve sorumluluğu Alevilere de yüklemeye yönelik masumane olmayan ve kabullenilemeyecek bir davranıştır. Türkiye'de Alevilik sorunu bir **zihniyet sorunu**dur.

Sorunun çözümü tarihi geri sararak hilâfetin, velâyetin kimin hakkı olduğunu, veya neyin batıl neyin hakk olduğunu kanıtlamaya çalışarak değil, nesnel koşullar değerlendirilerek bulunur. Bugün Sünnilik olduğu gibi Alevilik de vardır, Camiler olduğu gibi Cemevleri de vardır. Bu reel durumu yok sayarak sorunları belki öteleyebiliriz ama yok edemeyiz. Bu da sorunun daha da büyümesini ve çözümün şimdikiye değin olduğu gibi, daha da zorlaşmasını getirir.

Aleviliğin Tanımı

Aleviliğin, geleneksel bakımdan birbirlerinden farklı olsalar bile, yaradılış felsefesinde Vahdet-i Vucûdçu olan ve bu inancı 'İnsan-ı Kâmil Olmanın Yolu' olarak

gören ve Hz. Ali'nin velâyetini tartıştırmayan grupların üst kavramı olduğunu bir kez daha belirtelim. Bu tanım, sadece Türkiye'de olan grupları değil, İslâm Dünyası'ndaki bu daireye girebilecek tüm grupları da kapsamaktadır. Aleviliğin sadece bu topraklara ve Türklere özgü bir inanç gibi algılanması ve işlenmesi Aleviliğin 'tarih sorunu'nda kargaşalara da yol açıyor. Alevilerin homojen bir grup olmaması, çeşitli ırk ve dil gruplarından oluşması, tanımını neredeyse imkânsız hale getiriyor.

Kitabî anlamda sistematik bir teolojisi olmayan sözele dayalı Alevilik, kontrolünü yine kendilerine yaptırdığı Alevilere kapalı köy toplulukları içinde ortak bir dinsel zemin sunabiliyordu. Ancak günümüz Türkiye'sinde tüm Alevilere ortak dinsel bir zemin sunmuyor; sunamıyor. İslâm'ın içi mi, dışı mı? Mezhep mi, din mi? Caferi mi, Şii mi? Kültür mü, felsefe mi? Dün için düşünülmesi bile mümkün olmayan bu sorulara evet diyebilecek, dinsizden dindara herkesin kendini bulabileceği ve kanıtlar sunabileceği çok yönlü karmaşık bir tanımlama bolluğu var.

Popülist yaklaşım tarzı ile bilimsellikten uzak gazete 'Aleviciliği' yoluyla Alevilik hakkında hem Alevilere ve hem de diğer kesimlere farklı bir resim sunuldu. Türkiye'de Alevilik, başından bu yana ağırlıklı olarak üniversiteler ve diğer bilimsel kurumların değil, daha çok gazetelerin ve mecmuaların daha çok işledikleri bir konu olmuştur. Tüm iyi niyetlere rağmen bu durum, Aleviliğin daha çok folklorik geleneklerini ön plana çıkaran ve çarpıcı, gizemli başlıklarla sunan popülist habercilik anlayışının kurbanı olmasını da beraberinde getirmiştir.

Bu resmin yol açtığı kargaşalar ise bugün gündemi belirliyor ve belirlemeye devam edecek. Çünkü bu yanlışlar devam ediyor. Aleviliği anlatanlarla, yaşayıp yaşatanların aynı kişiler olmaması, Alevilik adına her isteyen söz söyleyebilmesi, şöhret olma popüler olma aracı olarak kullanılması, basın ve yayın kuruluşlarının hiçbir kaygı duymaksızın ve liyakât ölçüsü gözetmeksizin kimi yakalarsa onunla bu konuda fütursuzca konuşabilmesi, yayınların bu başlıkla daha kolay satılıyor olması, hatta anti Alevi yazıların bile bu başlık yüzünden yüzlerce Alevi tarafından alınıyor olması, bu yanlışlara devam edilmesini de bir problem olarak beraberinde getiriyor. Aleviler dışında bir o kadar da yüzyıllardır yan yana

onlarla yaşayıp onları tanımayan Sünni kitlenin konuya ilgisi, alanı tam bir ‘pazar’ haline getirmiştir.

Bu kargaşa içersinde herkes kendi tanımını ve mitosunu oluşturmaya başlayınca, hangi Alevilik sorusu da ön plana çıkmaktadır. Peygamber ve Ehl-i Beytinin yolundan giden gerçek İslâm mı? Şeriatın karşısında direnen ve gerçek adaletin kendilerinde olduğunu savunan sapkın grup mu? İslam öncesi geleneklerin İslam mantosu altında saklanması mı? Ezen ve ezilen çatışmasında ezilen mazlum grubun inancı mı? Emperyalizm düşmanı direniş inancı mı? Başkaldırının siyasi grubu mu? Engin hoşgörü ve hümanist felsefenin taşıyıcısı mı?

Görüldüğü gibi çok farklı, birbirinden çok uzak tanımlamaların hepsinin savunucularının olduğunu yaşayarak görüyoruz. ‘Bir grup kendini nasıl yorumluyorsa öyle kabul edilmek zorundadır’ prensibinden yola çıkarak bu tanımların savunucularını kabul etmek zorundayız. Ne var ki, burada sıralanan sorular tüm inançlar için geçerlidir ve bunları Sünniliğe de sorabilirsiniz. Bu sorular da Berlin’de yaşayan Cezayirli bir İslam bilimcinin ‘Hangi İslâm?’ adlı makalesinden uyarlanmıştır. Tüm dinler ve inançlar için geçerli olan bu sınıflamanın Aleviler söz konusu olduğunda sorunun çözümsüzlüğü için öne sürülüyor olması kelimenin tam anlamıyla ‘işî yokuşa sürmek’tir.

Türkiye’de Alevi tanımlamaları, devletin Alevilik tanımı, solun Alevilik tanımı, Sünni anlayışın Alevilik tanımı ve birbirinden farklılıklar gösteren Alevilerin kendi tanımı olmak üzere dört ana grupta toplanıyor. Bir halk deyimiyle, ‘Kör filin neresini tutarsa orasını tarif ediyor’. Hangi Alevilik? Kim Alevi? Sorularının tek bir yanıtı yok. Bu bize Aleviler içersinde de tanımlama sürecinin henüz tamamlanmadığını göstermektedir.

Ancak bu soruların dayatılıyor olması, Alevileri dağınık bir tanımdan, genel bir tanıma yönlendirerek, gelenekler kaybolursa bile kültürel ve etik değerler bütününe yakalama ve tanımlama şansı sunuyor. Görüldüğü gibi burada yalnız yeniden kimliğe dönüş ve kimliği yaşama problemi değil, aynı zamanda yeniden yapılanma da söz konusu. Din bilimsel olarak bu tür hareketler, eski kökenle yeni bir dinin doğuşu olarak da yorumlanır! (Spuler-Stegemann, 2003).

Aleviliğin İbn-i Arabî'nin Vahdet-i Vucûd yaratılış anlayışı, yine İbn-i Arabî'nin İnsan-ı Kâmil anlayışının 4 kapı 40 makam anlayışıyla cemlerde sürülen 12 hizmet yolu ve cemevi ibadethanesi bir bütün olarak incelendiğinde, batının Hıristiyanlık anlayışına göre Alevilik, Sünnilik ve Şiiliğin yanında kendine has bir mezheptir (bkz. Spuler-Stegemann, 2003). Bu görüşe Sayın Prof. Ahmet Yaşar Ocak da katılmaktadır:

„Sünnilerin artık kabul etmesi gereken ve bugün dayatan gerçek şudur: Alevilik İslamı baltalamak isteyen bir takım çevrelerin uydurdukları bir sapkınlık değil, Türklerin Müslüman olmaya başladıkları tarihsel şartların sevkiyle tabii olarak teşekkül eden bir halk İslâmıdır ve tarihin mirasıdır. Bugün Sünni çevrelerde mevcut Alevilik hakkındaki bilgiler, tarihi gerçeklerin değil, 16. yüzyıldan bu yana sürüp gelen yanlış ve kasıtlı geleneksel inanç kanaatlerinin ürünüdür.

İslâm tarihinde Sünniliğin dışında pek çok mezhebin ortaya çıktığını, bunların pek çok konuda Sünnilikle taban tabana zıt inanç ve doktrinlere sahip olduğunu kabul edenler, nedense Aleviliğin heteredoks İslam anlayışı olduğunu bir türlü kabullenmeyip onu Sünnilikten pek farkı yokmuş gibi değerlendirmekte pek ısrarlıdırlar. Bektaşilik bir tarikattır, ama Alevilik güçlü tasavvuf yapısına rağmen bir tarikat değildir, heterodoks bir İslâm mezhebidir.” (A.Y. Ocak, Milliyet, 12 Temmuz 1995).

Yukarda değindiğimiz görüşlerin de net bir biçimde ortaya koyduğu gibi, gerek Hıristiyan geleneği anlamında, gerekse İslâm anlayışı içinde bir sınıflama yapmak gerekiyorsa, Alevilik, geçmişte olmamış olsa bile, günümüzde var olan konumuyla ‘mezhep’ tanımlamasına daha yakındır. Sünniler Şiiileri, Katolikler Protestanları yüzyıllarca tanımak istemediler.

Din bilimciler ve tarihçiler ‘mezhep’ sınıflaması yaparken, Alevilik üzerine araştırma yapan ilahiyatçıların neredeyse tümünün Aleviliği ‘tarikât’ olarak sınıflamaları dikkat çekiyor.

Asıl ana sorun ise, Aleviliğin tanımı, mezhep mi, tarikât mı olduğu değil, Alevilerin kendilerini nasıl tanımladıkları değil, Alevileri çevreleyen dünyanın Vahdet-i Vucûd anlayışını kabullenip kabullenemeyeceğiyle ilgilidir. Çünkü Vahdet-i Vucûd anlayışı hâkim

İslâm anlayışına göre, İslâm dışıdır. „*Bu inanç kâinatsız, maddesiz Allah'ın varlığını kabul etmemek sonucunu çıkarır ki, bu da meddecilikten başka bir şey olamaz. İslam'ın temeline hiç uymaz; çünkü İslam dininde her şeyi yaratan Allah'tır.*” (A. Gölpınarlı, Hürriyet, 04.12.2002).

İslam dışı olarak algılanan bu olgunun İslam dünyasında kabullenilmesinin sorunun ana kaynağını ve belkemiğini oluşturduğunu görüyoruz. Sorun, Aleviliğin veya Alevilerin değil, sorun Sünniliğin de bir çıkmazı ve sorunu olarak orta yerde duruyor. Kamusal alanda giderek azalsa da, mahrem alanlarında Sünnilerin Alevileri sindiremedikleri, ‘Alevi Açılımı’ndan sonra yapılan tartışmaların da gösterdiği gibi çok nettir!

Aleviliği iyice sınırlanmış, çerçevelenmiş bir tanımlamaya almak, Sünni bakış açısıyla yorumlayarak tanımlamak imkânsızdır. Alevilik bu tartışma süreci içerisinde kendisine yeni bir ‘Yol’ bulacak. Bulunacak yeni yol’un mezhep mi? Din mi? Felsefe mi? Ya da bunlardan birkaçının birden mi olacağını şu an saptamak zor. Bunun belirleyicisi, tartışma zemininin hangi ekseninde devam edeceğine bağlı; sağlıklı bir zemini yakalamak ise her şeyden önce Alevilerin haklarının verilmesine bağlı. Şimdiden kesin olan bir şey varsa, o da bu yolun geleneksel yoldan farklı olacaktır. Sosyal hareketler, o kitlenin çabasına bağlıdır; *ümit olabilirler, böyle de gidebilir, felaket de olabilirler.*

Bu yüzden sorulması gereken soru **Aleviliğin ne olduğu değil, Alevi kimliğinin Türkiye toplumsal yapısı içinde ne anlama geldiği, nereye oturtulması gerektiği ve bunun nasıl gerçekleştirileceği** sorusudur.

Laiklik ve Sekülerizm

Sorunu ele alırken tanımlamalarımız net olmazsa, ona çözüm konusu da net olmaz. Ben Türkiye’de laiklik tanımının da tam kavranmadığını ve sekülerlikle karıştırıldığı kanısındayım. Tam da bu noktada, laikliğin kamusal alanı dinden arındırmak olduğu noktasında, Türk-İslâm sentezli Türkiye’nin kendi sistemi ile sorunu var. Bu çelişkili durum, kargaşanın kendisini sistemden üretir hale gelmiştir. Laiklik mi, sekülerlik mi konusunda bir kargaşanın sistemin kendi tartışması da olduğu ortaya çıkmaktadır.

Alevilik sorunu çelişkili sistemden ve yanlış uygulamadan kaynaklanan bir sorundur. Kendi değerlerini yok etmeyen, yemeyen bir devlet anlayışı, ne yazık ki ülkemizden uzakta! Aleviliği ve diğer inançları da kültürel ve inançsal çoğulculuğumuzun bir parçası kabul eden bir devlet anlayışını acilen hâkim kılmak gerekiyor. Bireyleri yönlendiren, yönlendirmeye kalkın, hatta ve hatta nasıl inanmaları gerektiğini belirleyen, onları kendi istemlerinin dışına çıktığında korkutan veya cezalandıran bir anlayış, bir devlet anlayışı hakim! Devlet tanımını var olan algılanma biçiminden ivedilikle uzaklaştırmamız gerekiyor: Türkçe’de ve Türkiye’de devlet (arp. devle=güç) güç ve korkulacak mekanizma, ceza makamı olarak algılanmaktadır. Oysa ki devlet, ilişkileri karşılıklı anlaşma/antlaşma içerisinde düzene sokan mekanizmadır (Aparat). Baruch Spinoza’nın ta 17. yy. da söylediği: *“Devletin amacı insanlara egemen olmak ya da onları korkuyla sınırlamak değildir; devletin amacı bireylerini tam bir güvenlik içinde, korkusuzca ve özgürce yaşatmaktır”* tanımını 21. yy. da özlüyor olmamız kolay kabul edilebilir bir durum olmamakla birlikte hepimizin sorumluluğunu ve eksikliklerini de bizlere hatırlatmaktadır.

Alevilerin istemlerine baktığımızda bu istemler ancak seküler bir devlet yapısında gerçekleştirilebilecek türdendir. Ancak Aleviler, tüm istemleri yerine getirilse bile laiklikten ödün vermeyecek gibi görünüyorlar. Laiklik, Alevilerin tek güvencesi olarak duruyor orta yerde. Aleviler bunun bilincindedir ve bu yüzden de Atatürk ve laiklik konusunda, tarihe rağmen ödün vermek istemiyorlar. Alevilerin neden bu derece kendilerini de yasaklayan laiklik yanlısı, Atatürk yanlısı olduğunu merak edip soranlar Türkiye gerçeklerini gözden kaçırıyorlar; Aleviler Türkiye’de hâlâ demokratik bir ortamın olmadığını, kendileri için kesin bir yaşam güvencesi olmadığını yaşayarak biliyorlar. Yakın tarihimiz bunun örnekleriyle dolu ve bunun tersi söylemlerin samimi olmadığını da çok iyi farkındalar. Bugün, kamusal alanının sadece sünnilik takvimi ve sünniler tarafından belirlendiği (resmi yerlerde, TSK da mescit ve camilerin olması, Cuma Namazı’na herkesin işini bırakarak gidebilmesi, tüm sünni bayram günlerinin ve kutsal günlerinin ulusal olarak kabul görmesi ama diğer inançların yok sayılması, reel yaşamda sünnilik dışında her inancın –Şiiilik dahil- eleştirilebilmesi ve yerilebilmesi mümkünken Sünnilüğün bundan muaf olması, işe alınacak insanlara inancının sorulması gibi), 700 yıllık bir sünni geleneğinin egemen kültür ve inanç olarak hüküm sürdüğü, Hacca gitmenin, inançlı

olmanın bireysel ve vicdanî değil, toplumsal-sosyal statü olduğu bir ülkede sünnilige karşı ellerindeki tek tutanağın 'laiklik' olduğunu çok ama çok iyi biliyorlar. Bazı sol aydınların bu realiteyi algılayamayışlarını, kendilerinin bu tutkunluklarını ve tutumlarını anlayamamalarını da hayretle karşılıyorlar. Osmanlı döneminde ve son 50 yılın siyasal Türkiye'sinde yaşanan olayları unutarak, Aleviler açısından 'tehlike' olarak algılanan din zeminli tırmanışı göz ardı ederek bu tutumu anlamak mümkün görünmüyor.

Laiklik, din ve devlet işlerinin ayrılması azınlık konumuna politik açıdan güvence olsa da Alevi tarih ve teolojisine ters düşüyor. Sözel anlatıma dayalı ve 'sır' olan öğretisi ve geleneğe bağlı ritüeller laikliğin doğasına uymuyor ve her geçen gün kan kaybediyor; yaygınlaşan eğitim ve hukuk sistemi geleneksel dedelik kurumunun temellerini sarsıyor.

Diyanet

İşlevsel olarak Şeyhülislamlığın devamı şeklindeki Diyanet İşleri Başkanlığı'nın farklı olarak sorumluluğu hukuk ve eğitim (kadılık ve medreselerin) kurumlarının ayrılması ve tarikatların da kapatılmasıyla birlikte camiyle sınırlı kalmıştır. İbadetini cami dışında gerçekleştiren tüm inançlar bu hizmetin otomatik olarak dışında kalmaktadırlar. Kendilerine hizmet vermeyen bir yapıyı kendilerinin olarak kabul etmeyen Aleviler bu reel durumu bir ayrıcalık olarak görmekte ve karşı durmaktalar. Doğru Müslümanlığın ne olduğunu kanıtlamaya çalışan, **Alevilerle Sünnileri eşit görmeyen ve bu eşit olmayan hiyerarşik yapıyı korumaya çalışan devlet anlayışının açığa vurması** olarak algılanan Diyanet İşleri tartışmaların odak noktalarından birini oluşturuyor.

Aslında, diyanete hâkim olan bu yapılanma ve irade, egemen kültür ve inancın doğal sonucu olarak, Türküyle, Kürdüyle, Çerkeziyle tüm ülkeye hâkim olan iradedir. Bu tutumun bazen farkında olunmadığı da bir gerçektir; ancak bu tutum bilince çıkarılmalı ve sorgulanmalıdır.³

---

³ Almanya'da en son geçtiğimiz haftalarda Türk kökenli bir bakanın devlet okullarında Haç sembollerinin kaldırılmasını gündeme getirmesi bir anda en önemli konu haline geldi. Fransa gibi laik bir ülkede söz konusu bile yapılamayacak bu gerçek, Almanya gibi gelişmiş ve inanç özgürlüklerini kabul etmiş seküler bir ülkede bile biranda dinlerine saldırı olarak algılanabilmektedir. Bu arada dikkâtinizi Almanya'da

Diyanet İşleri Alevilik konusunda çaresiz görünüyor; bir yanda devletin 'laik' yapısını savunmaya çalışırken, diğer yandan doğası gereği bunun tersi gerçek işlevini yerine getirmeye çalışıyor. Varolan yapıyla Diyanet işlerinin Alevilere hizmet sunması ve çözüm getirebilmesi imkansızdır; kurum durumu demeçlerle ve söylemlerle kurtarmaya çalışmaktadır. 8. yy. da Aleviliğin ne olduğu, nasıl olduğu, 16. yy. da kimlerin ne söylediği ve nasıl örgütlendikleri, yapısal değişiklikler ve bunların değerlendirilmesi o günü ve yapılanmayı anlayabilmek için elbette çok gereklidir. Tarihi aydınlatmak ve kavrayabilmek buradan geçer. Ancak, bugünün Alevi sorununu çözebilmek için günümüz Aleviliğini ve Alevilerini okuyabilmek, onları sarmalayan sosyal dünyayı kavrayabilmek ve güncel yakıcı sorunlarını bilmek gerekmektedir. Tam da bu noktada empati ve iyi niyet tek başlarına yetmemekte, sorunu yaşayanların seslerine kulak verilmesi gerekmektedir. Cemevlerinin ibadethâne olarak kabullenilmeyişi ve camî'ye alternatif sayılması, Alevilere ibadethâne olarak camîlerin gösterilmesinin gerçek açılımı '**Gelin, bu batıl ve sapık inancınızdan vazgeçin ve sünni olun**'dan başka bir şey değildir. Aleviler de bunu bu nedenle şiddetle reddetmektedir.

Alevi deyişlerinin Sünni ilahiler gibi okunması Alevilerin ibadetlerine, cemlerine, semâh ritimlerine ne kadar uyuyorsa, diyanetin bugünkü yapısıyla Alevi ibadetine hizmet vermesi ve okullarda Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinde de Aleviliğin anlatılması o kadar uyuyor.

Diyanet Sünnilere de yaranamıyor! Diyanet İşleri Başkanlığı ve laiklik konusunda hem Aleviler hem Sünniler şikâyetçi. İlk bakışta aynı gibi görülen bu şikâyet özünde farklılıklar taşıyor; Aleviler ayrıcalıklı uygulamalardan (zihniyettten) ve Sünni-Haneî yapılanmadan, Sünniler sistemden ve Diyanet'in yeni bir din yaratmaya çalışmasından şikâyetçiler:

---

inananlar oranına çekmek isterim: Almanya'da sürekli kilise ziyaretleri yapanların oranı % 5,7'dir. Oysaki istem son derece doğru ve yerindedir. Din ve Devlet işlerinin sınırlarının karşılıklı antlaşmayla saptanmış olduğu Almanya'da okullar Katolik Okulları, Protestan Okulları, diğer okullar ve herkese açık devlet okulları olmak üzere sınıflandırılmıştır. Devlet okullarında bu sembolün olmaması gerekir.

„ ...

2) Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana devletin gizli gündemi 'İslam dini içinde reform yapmak', İslam'ın tarihi usul ve tecrübesine 'Protestanlık benzeri yeni bir din anlayışı' nı dahil etmektir. Devlet açısından Diyanet'in bu işe soyunması 'akıllıca' değildir, çünkü 'dinde reform ve Protestanlığa' karşı toplumda yükselecek şiddetli tepkiler, Diyanet üzerinden devletin kendisine yönelebilir....

'İslam'da reform' fikrine karşı daima teyakkuz halinde olmuş Diyanet görevlilerinin ezici çoğunluğu teşkil ettiklerini, İslam'ın temel inanç esaslarını ve meşru usulü korumak üzere gayret sarf ettiklerini ayrıca belirtmek lazım. Bizim burada sözünü ettiğimiz şahıslar değil, kurumun kuruluş ideolojisidir."⁴ (A. Bulaç, Aleviler ve Diyanet, Zaman Gazetesi, 25.11.2009)

"Cumhuriyetle birlikte başlayan İslam protestanlığı oluşturma süreci yeni bir aşamaya ulaşmış gözükmektedir. İlk günden beri bu kadar açıkça olmasa da desteklenen Alevilik bu oluşuma eklenmek istenmekte, Alevilik devletin 'resmi mezhebi' hatta dini haline getirilmeye çalışılmaktadır. Üstelik Alevi kesimi sessizliği tercih ederek devletin eğilimine destek verir gözükmektedir..." (H. Bülent Kahraman, Devletin yeni resmi dini: Alevilik, Hürriyet, 11.09.1998)

Alevilikten ve Alevilerden bağımsız bile olsa Türkiye'de inanç alanında kanunların ve uygulamanın tümüyle yeniden yapılandırılması gerekmektedir. "Bizim inanç alanında toptan bir kurumsal tasarıma ihtiyacımız var. Örneğin, benim önerim Diyanet İşleri Başkanlığının bir üst kurula dönüştürülmesi. Nasıl EPDK, BDDK varsa, Türkiye'deki inanç sektörünün tüm işleyişini denetleyecek ve düzenleyecek, fakat hizmet sağlamayacak bir '**İnanç İşleri Üst Kurulu**' olabilir. Onun altında da her inanç grubu kendi hizmetlerini sağlamakla, finansa etmekle, devletin koyduğu yasal çerçevede yürütmekle sorumlu olur." (A. Erdemir, Milliyet, 02.12.20007).

---

⁴ Bu nasıl kurum ki, ürettiği yararlı, kendisi zararlı oluyor? Alevilerin diyanet eleştirilerinin başında bu nokta geliyor.

Teoloji

Mitolojik anlatımları dışlamayan, ama modern zamanın gereklerine ve gerçeklerine de ters düşmeyen bir teolojinin yaratılması en büyük sorunlardan biri olarak, belki de ilki olarak duruyor Alevilerin önünde. Ancak bu sorun, var olan dernek, vakıf gibi Alevi kurumlarınca çözülmesi mümkün olmayan bir sorun. Hollanda Alevi Federasyonu'nun yaptığı bir çalışmada, toplum neleri kabul eder, neleri kabul etmez' şeklindeki karşılaştırmada, Hollanda'da yaşayan Alevilerin kendi derneklerinin orada bulunan 'politik partilerle ilişkilerin gerçekleştirilmesi, belediye ve diğer din kurumlarıyla ilişkiye geçilmesi, yürüyüş ve etkinlikler düzenlenmesi, gençler için kurslar düzenlenmesi, Cemevi binası alması, yapması, cem düzenlenmesi konularında yaptıkları çalışmalarını kabul ederken, Aleviliğin nasıl bir inanç olduğu konusundaki tanımlarını, Alevi inancının yalnız kendilerinden sorulabileceği iddiasını, tek yetkili olma iddiasını, yöneticilerin açıkladığı Aleviliğin üyelerin de kabul etmesi gerektiği iddiasını, cemde erkâna karışmalarını, ibadetin nasıl yapılacağına karışmalarını, dedelere pirlere karışmalarını v.b. konuların kabul görmediğini belirtmişlerdir. Burada çok açıktır ki, inanç boyutu, yani teoloji sorunu, bu kurumlarca çözülemeyecektir. Peki, öyleyse kim çözecektir?

Bu problemin çözümü dedelik kurumunun işlevselleştirilmesi ve yeniden yapılandırılmasından geçer. *“Tarih ve tarihsel geçmişi sorgulamak lazım. Teolojik kökenlerini sorgulamalıdır. Dedelik müessesesi Aleviliğin omurgasını teşkil eder, ondan vazgeçemez. Dedelik kurumu, hem Alevileri organize etme işlevini görür hem de Aleviliğin teolojisini ve bir anlamda tarihini taşır. Dolayısıyla dedelik kurumu yeniden inşa edilmesi lazım. İyi yetişmiş dedeler de yok değil, bazıları büyük sıkıntıların farkındalar ve çıkar yol arıyorlar.”* (A.Y.Ocak).

Elbette daha çok sözele dayalı bir teolojinin bir kurumun yazılıma geçmesi de kolay olmayacak. Şimdiye kadar güvenilir insan 'Dede'nin anlattıkları, çok da okumayan topluluklar için uzun bir yazılım ve uyum sürecini gerekli kılıyor.

Tüm bu sorunlara rağmen Aleviliğin güçlü bir felsefi ve teolojik alt yapısının olduğu da muhakkak. Ancak bu alt yapı, şeriatın kurallarına değil, daha çok zaman ve mekân

olarak değişimlere açık bir Buyruę'a bağlıdır. Aleviliğin insan anlayışı nedir? Sorusuna Özgünay Dede:

“İnsan, Alevilikte en kutsal varlıktır. Alevi felsefesinde yaradılış yoktan var olma (haşır) ile değil, Tanrısal özden fışırma (südur) ve tecelli iledir. Haşır ilkesinde insan, Tanrının özüyle değil, sanatı ve kudretiyle ilgilidir. Kuldur. Alevilikte ise beşer Tanrı'dandır. İlişki sanatsal değil, özseldir. Bu nedenle de insan süfli değil, ulvi bir varlıktır. Bir ceset, beden değil mana, ruh ve candır. Tanrı'ya yüceltmek kulun iktidarına sığmaz. Tanrı'nın buna ihtiyacı da yoktur. Marifet, insanı Tanrı'ya yükseltmek, insanı yüceltmektir.

İnsanı insan yapan şey, 'ruh gibi yaşamak' değil, şeytanı ile birlikte, ama ona uymadan yaşamaktır. Ahlak ahirette değil, dünyada gereklidir. Nefsin ve bedeni dürtülerin insana musallat olmadığı ahiret âleminde ahlak fantezidir. Marifet, öbür dünyada değil, bu dünyadaki yaşamda insanca, doğruca yaşamaktır.” (Nokta, 13 Mayıs 1990, s. 21)

Alevi Açılımı

16. yüzyılın tıkanmış ortodoks Katolikliğine en büyük darbeyi Protestanlığın vurduğu düşünülür. Evet, ilk bakışta doğru gibi duran bu saptama, derinlemesine incelendiğinde görülecektir ki, Protestanlık tıkanmış Hıristiyanlığın dogmalarını kırarak önünü açmıştır: teolojinin yeniden tanımlanmasını, köylülerin devrimci sosyal istemlerinin gerçekleştirilmesini (Köylü Savaşları), Erasmus gibi düşünürlerin savunduğu akıl ve etik üzerine inşa edilmiş hümanist Hıristiyanlığın ahlak değerlerinin yaşama geçmesini sağlamıştır.

Düşüncem odur ki, tıpkı Hıristiyanlığın geçirdiği bu evrim gibi, Alevi açılımı, Sünni açılımına dönüştürülerek (ki aslında verilmesi gereken gerçek isim budur) Türkiye'nin önünün açılmasına hizmet edecektir. Bu aynı zamanda İslâm dünyası için de bir örnek oluşturacak ve 'ağırlıkları atmanın' yolunu açacak. Şiiliği 5. mezhep olarak tanımak, teolojik tartışmaları beraberinde getirmiş olsa da, Şii-Sünni çatışmaları bitmemiş olsa da, İslâm Dünyası için bir kazanım olarak değerlendirilmelidir.

Nasr Hâmid Ebu Zeyd – İslâm'ın açılımı üzerine düşüncesini şöyle dile getirmektedir:

“...Endonezyalı, Türkiyeli, İranlı öğrencilerle yakından tanışınca, İslami söylemin Arap dünyasındakinden ibaret olmadığını gördüm. Yine Leiden’de katıldığım bir bilimsel toplantıda, İslam düşüncesinin yenilenmesinin Arap dünyasından beklenemeyeceğine dair izlenimler aldım. Muhtemelen, İslam dünyasının diğer bölgelerinde İslam düşüncesi çok daha gelişmiş düzeyde.” (Ebu Zeyd, 2002, s.3). Bu yenilenmenin en uygun olduğu ülke Türkiye’dir ve Alevilik bunu daha da kolay kılmaktadır. Bugün bu dönüşümün hamiliğini üstlenmiş güçlü gruplar vardır ve hayli yol kat etmişlerdir. Yapılması gereken, Alevilerin haklarının verilerek sağlıklı bir tartışma platformunun yaratılmasıdır.

Alevi sorununun çözümünde şu an iktidarda AKP’nin olması, hem Aleviler hem Sünniler için iyi bir fırsattır; sorunu muhatabıyla çözmek gerekir. AKP’nin tabanını oluşturan ve Alevilikle ilgili her türlü olumlu gelişmeye tepki gösterecek ve engel çıkaracak kesim, ancak AKP ile durdurulabilir. Bu pozitif konumun yaşama geçirilebilmesi için, AKP’nin ‘Alevi Açılımı’ nı bir lütuf gibi sunma durumundan çıkarak, bunun Alevilerin hakları olduğunu kabul etmesi ve devlet adına Alevilerle hukuksal ve demokratik bir ilişki kurması gerekmektedir.

Şu an yapılan çalışmalar göstermiştir ki, Aleviliğin hangi temel zeminde ele alınması gerektiği konusu tam bir muammadır. ‘Alevi Açılımı’, bu inancın asli unsurlarıyla derinlemesine tartışılmadan, devletin, hükümetin ya da herhangi bir tarafın tek başına belirleyeceği bir sorun değildir. Varlık nedenleri sorunun kendisi olan kurum, kuruluş ve şahıslar bu sorunu çözemezler. AKP Aleviler arasında sürdürülen çok yönlü ve parçalanmış tartışmaları çok iyi gördü. Alevi kurumlarının dillendirdiği istemleri tartışma konusu yaparak ve kendisini de devletin yerine koymayarak sorumluluğu üstlenmek istemiyor.

Her ne kadar hükümet devletin sorumluluklarını üstlenmemiş olsa da, açılımdan sonra Başbakan ve önde gelen hükümet yanlısı yazarların değerlendirmeleri, tanınmış ‘Sünni Kanaat Önderleri’yle İstanbul’da yapılmak zorunda kalınan özel toplantı ve bizatihi

raporun kendisi⁵, asıl sorunun sadece Alevilerin olmadığı, aksine Alevilik konusunda Sünni tabanın ikna edilmesi olduğunu ortaya koydu:

- Cemevleri konusunda sayın Başbakanın “*Cemevleri ibadethane olamaz*” çıkışı (www.internethaber.com, 09.02.2010),

- İstanbul Müftüsü Mustafa Çağrı: “*Cemevlerinin camilerin muadili olarak kabul edilmesi ve ibadethane sıfatıyla açılması dinen mümkün değildir*”.

- Hayrettin Karaman, Yeni Şafak, 04 Aralık 2009: “*Bir grup çıkacak, biz ayrı diniz veya mezhebiz diyecek, iktidar da bunu kabul edecek*’ böyle bir şeyin olması mümkün değil.’ ‘...Bir dini grubun inanç, öğretisi ve uygulamalarına ‘din, mezhep, tarikat’ demek, yalnızca grubun, hatta grup içinde bir veya birkaç grubun demesi ile olmaz. Ortada inkarı, göz ardı edilmesi mümkün olmayan bir tarih vardır. Konu ile ilgili ilim dallarının kabulleri ve değerlendirmeleri vardır. Bütün bunlar yok sayılarak ‘Ben dedim, yaptım oldu’ kabilinden çözümler tutarlı ve ömürlü olmaz, toplumu da huzura kavuşturamaz.’ ‘...Cemevlerini camiye alternatif bir mabet olarak tanıma talebi’ o kadar masum bir talep değildir.”

- Selami Güdener, Vakit Gazetesi, 15.02.2010: “*Bakalım Alevi Açılımı başımıza ne işler açacak?... Cin şişeden çıkarsa, tekrar sokmak mümkün olmaz...Hemen belirtelim ki, caminin yanına cemevini koymak kimsenin haddine değildir. Olacak iş mi bu! Şaka mı!...Ali yaşasaydı caminin yanına cemevine rıza gösterir miydi?... Son söz şu olsun: Bu ihaneti kul unutsa Allah unutmaz...Herkesin kulağına küpe...*”

- Çok daha dikkatli ve diplomatik bir dil kullanan sayın Ali Bulaç ise, (01.02.2010 ve 03.02.2010, Cemevleri I, Cemevleri II): “*Eğer cemevleri ‘ibadethane’ olarak isimlendirilecekse, Alevilerin Sünnilerden kategorik olarak farklı bir ibadet tarzları olduğu anlamına gelir ki, bu bir dinin, yani İslam’ın içinde ‘iki mabet’ oluşması anlamına gelmez mi? Bu yeni isimlendirme ve ibadethanelerin*

---

⁵ Son çalıştıyandan sonra oldukça umutlu ayrılan Alevi katılımcıların rapordan sonraki hayal kırıklıkları ve raporun yazılış biçimi, bir devlet raporu niteliği taşıması (bkz. O tarihlerdeki konu üzerine yazılar) sayın Faruk Çelik ve Necdet Subaşı’nın moral bozuklukları durumu açıklıyor kanısındayım.

farklılaş(tırıl)ması, zaman içinde bir dinin ikiye ayrılmasına, Müslümanların iki din mensubu şeklinde bölünmesine zemin hazırlamaz mı? Bir dinin iki mabedi olur mu? İki farklı mabet, iki farklı dini ima eder; mabet ortaksa eğer birden fazla mezhep mümkündür, meşrudur ve din içindeki çoğulculuğun gereği ve tezahürüdür.”

Hiçbir yoruma gerek duyulmaksızın, çok açık biçimde ifade edilen bu düşünceler gösteriyor ki, bu açılım Alevilerin açılımı olamayacak. Asıl sorun sadece Alevilerin ve Aleviliğin istem ve tanımlamalarında değil, onları eşit kabul edecek baskın inanç grubunun kendi içindedir. Sayın Ali Bulaç’a sormak gerekir: Aleviler bin yıldır nerede ibadet ediyorlardı? Cemevleri yoktu da şimdi mi icat ediyorlar? İngiltere de Quaker Friends 18. yy.dan bu yana (1670-1700) ibadethanelerini kiliselerden ayırarak ‘canların/dostların cemevi’ (Quaker Friends Meetinghouse) diye Türkçeye çevirebileceğimiz ve kiliseye benzemeyen ibadethaneleriyle Hristiyanlığı böldüler mi?

Oysa cem olma, meydan olma Aleviliğin kendisini yeniden üretme araçlarıdır. Cemevi Aleviler için neyi ifade ediyor sorusunun yanıtı da budur: Cemevi Aleviliğin kendini yeniden üretme mekânıdır. Bu mekânın günümüz koşullarında nasıl olması gerektiği, neler yapması veya yapmaması gerektiği Alevilerin çözmesi gereken bir sorundur. İnançlarını reforme edip etmemek, inançlarını reforme edilmiş haliyle kabul edip etmemek, onaylayıp onaylamamak, konusunda karar verecek merci yine Alevilerin kendileridir.

Konunun aslında kamuoyunda bilinmeyen pek bir yönü kalmadı. 20 yıldır tartışılıyor. Artık Alevilerin değil, çözümlerin ve sürecin tartışılması, tartıştırılması gerekiyor. Bu konuda hazırlığın da belirsizlik taşıdığını eklemek isterim; tartışma yönlendirilemedi. Aleviliğin nesnel ve subjektif temel dinamiklerini bilmeden böyle bir yönlendirmenin de mümkün olamayacağını açıktır. Bu açılımda olgunun hangi zeminde tartışılacağı bile henüz dışarıdaki tartışmalara benziyor ve açıklık kazanmamış durumda. Aleviler açılımdan, yani devletten, kendi inançlarının tartışılmasını değil, haklarının verilmesini istiyorlar. Devletle kurulması gereken ilişki de budur. Bu haklar da bellidir.

Gelecek Perspektifleri

Binlerce yıllık insanlığın her türlü birikimlerinden damıtılarak elde ettikleri somut ve soyut değerler toplulukların varlık nedenidir. Hiç kuşkusuz en azından bin yıldır Anadolu'da varlığından emin olduğumuz Alevilik de, bu değerlerden inanç boyutuyla öne çıkmış bir olgudur. Alevilik, inanç kurallarının yerine getirilmesinin yanı sıra, bu inancın bir yaşam biçimi olarak kabullenilmesini de öngörür. Belli şeyleri kabullenip yapmak Alevi olmaya yetmez. Bu yüzden de ya Alevi doğulur, ya da çok zor ve istisnai durumlarla Alevi olunur (Alevilerle evlenen kadınların dışında).

Dünyanın ayak uydurulamayacak kadar büyük bir hızla değişmesi en çok da düşünsel alanda (felsefe ve inanç) yeni boşluklar yaratmakta, karşılıklı ilişkileri, geleneksel değer yargılarını ve alışkanlıklarını hızla yıpratmakta, yozlaştırmaktadır. Ama onların yerine konması gereken veya kendini yenilemesi gereken değerler yaratılamamakta ve varolan değerler de hızla kaybolmaktadır. Bu yeni gelişim hiç kuşkusuz en çok da inanç alanında kendisini göstermektedir. Yüzyıllardır kurumlaşmamış ve kapalı yapılar içersinde kendini koruyabilmiş bu değerler, değişimden en çok etkilenen ve zarar görenlerdir. Yüzyıllardır kurumlarını oturtmuş, etkin (baskın) olmuş inançlar varlıklarını koruyabilirken, zaten onlarca da horlanan diğer (edilgen) inançlar kendilerini koruyamamakta ve yeni döneme adapte olma zorlukları yaşamaktadır.

Bir yandan hakim inanç baskısı, diğer yandan ekonomik zorluklarla boğuşmakta olan Aleviler, buna ek olarak kapalı dünyalarını da kaybedince bir anda kendilerini ve inançlarını sorgulamak zorunda kaldılar.

Her kültür, her topluluk, her cemaatte olduğu gibi Aleviler de kendi olumsuzluklarını, yozluklarını, dikenlerini doğurmuş, beslemiş, büyütüştür ve yaşatmaktadır. Son 300-400 yıllık bir süreçte kendi sorunlarıyla baş başa bırakılmış, katledilmiş, kahredilmiş bir topluluğun kendi iç çelişkilerine boğulması ve kendi iç çelişkilerinden yaşar duruma gelmesi, kendisini üretemez, yenileyemez duruma gelmesi doğal bir sonuçtur. Bugün Aleviliğin en büyük sorunu, kendisine dışardan dayatılan sorunların yanı sıra, kendini yeniden üretememe, üretim mekânlarından ve olanaklarından yoksun olma sorunudur.

Dikkât edilecek olursa Aleviler bu sorunlarını kendi gayretleriyle ve olanaklarıyla aşma uğraşısındadırlar.

Küreselleşmeyle yüzleşen ve hesaplaşan Aleviler buradan kendilerine ‘nefes’ toplayıp çıkabilecekler mi?

Bunun yolları var mı?

Artık dünyanın köye gelmesiyle başlayan süreçte daha çok köyde yaşama olanağı bulmuş Alevilik şehirleşebilecek mi?

Kısmen unutulmuş veya uygulanmayan erkan kuralları ve kurumlar yeni dönemde ve şehirde yaşam şansı yakalayabilecek mi?

Bin yıllık süreçte yoğrulmuş bu öğreti zamanımıza uygun yeni bir yorum yaratabilecek mi? Günümüzde ‘Dedelik Kurumu’ ve ‘Alevilik İnancı’ nasıl yeniden yaşayabilir, kendine uygun, ama manayı da kaybetmeden var olabilir? Alevileri Alevi yapan değerler çağcıl mıdır? Kısacası Aleviliğin gelecek perspektifleri nelerdir?

Alevilik tüm bu kargaşa içersinden kendini yeniden üretebilecek, zenginleşebilecek ve yeni nesillere taşıyacak olanakları çıkarabilecek mi?

Sadece ritüellerle, yılda bir kaç kez cem yapmakla Alevi olunamayacağı ve Aleviliğin yeniden üretilmeyeceğini görüp kanıksayan Aleviler, hem kendi sorunlarının hem ülke sorunlarının çok iyi farkındalar; Fethi Erdoğan Dede’nin ‘Yol sürmemize üçüncü bir engel olarak gördüğünüz bu yozlaşmış kişilerin engelini nasıl aşacağız’ başlıklı yazısındaki şu sözleri: „...itiraf edelim ki işimiz bir hayli zor. Bu yozlaşmanın sorumlusu önce, iktidar olan hükümetlerdir. Sonra da tüm Alevi toplumu bu tarihi hatanın sorumlusudur. Toplum olarak, bu hüznün verici ‘yozlaşma’ felaketine seyirci kaldı. Müdahale edenler de yalnız bırakıldı. Halen daha bu ‘seyirci kalış’ durumu devam ediyor ve her geçen gün biraz daha kan kaybediyoruz. Alevî toplumunu yozlaştırma fırtınası tek yönlü esmiyor. Çok yönlü esen bu felaket rüzgârı, koca çınarı kökünden sarstığı halde, seyirci durumundaki taban bir türlü harekete geçmiyor. Çünkü toplumun ‘inançlı’ tabanı bu konuda bilinçli değil. Felaketin farkında ama üzerine düşen görevden habersiz ve acizdir. Örfünü, âdetini, geleneğini ve inancını halen daha muhafaza eden bu tabanı bilinçlendirip seyircilikten kurtararak harekete geçirmeden, yozlaşmanın önünü kesmek mümkün değildir!..” durumu tüm açıklığıyla gözler önüne seriyor.

Gelecek perspektifleri konusunda söz söyleyebilmek için, Aleviliğin nesnel özünün ve bunun yaşamdaki bağlantılarının ortaya çıkarılması gerekiyor. Bu da ‘mirasın’ bütününe ne olduğunun ortaya çıkarılmasından, tarihin ve tarihsel geçmişin sorgulanmasından geçer.

Geçmiş sorgulanırken dikkat edilmesi gereken nokta, geleceğe yönelik tavır almaktır. Tek başına mitolojik tavır alışlar, amaçsız tavır alışlar dogmatizme götürür. **Yenilenme, geçmişin kavranıp güncelleştirilmesiyle olur. Güncelleme ise, kurumların geçmişteki işlevlerinin ne olduğunun ortaya çıkarılarak, özü kaybedilmeden günümüz koşullarında bu işlevlerin nasıl yerine getirileceği sorusunun karşılığını bulmakla olur.** “Zihniyetteki değişim önceden tayin edilemez! Siyasi olarak yönlendirilemez, yasayla dayatılamaz!” Bu olsa olsa bir öğrenme sürecinin desteklenmesi olabilir! Demokratik vatandaşlık etiği de bunu gerektirir; Öğrenme süreçleri desteklenmeli ve beslenmelidir. Ama, ahlâkî ve yasal olarak dayatılamaz! “Gerçek bir demokratik düzen halkına kendi tercihlerini dayatmayan, dayatma olanağı bulamayan düzendir. “

Ana hatlarıyla gruplandırarak olursak Alevilerin sorunlarının devletten (sistemden), çevrelerinde yaşayan halklardan ve Alevilerin kendilerinden (iç sorunları ve teolojik tartışmalar / sosyal değişim / mutabakat) kaynaklandığı gibi üç başlık altında toparlayabiliriz.

Eğer sorunlar üç grupta toplanıyorsa çözümlerini de üç grupta toplanmalıdır: Devletin (sistemin) yerine getirmesi gereken görevler, milletin (çevrenin) yerine getirmesi gereken görevler ve Alevilerin kendilerinin yerine getirmesi gereken görevler.

Piramidal Çözümler

Esas sorunun kaynağının **sistemin** kendisi ve **zihniyet** olduğunu dile getirdik. Bu yanlış uygulamaların yol açtığı, daha doğrusu sonuçların sonuçları olan sorunlar, yukardan aşağıya (piramidal) çözümlenmelidir (yönetim erkinin yerine getirmesi gereken görevler). Burada devletten ilk adımda bir şeyler yapması değil, yapmaması beklenmektedir. Bu yolla

devlet hem tasarruf edecek, hem de yanlış uygulamalardan kurtulacaktır. Bunun için bir şeyleri değiştirmeye (Anayasa) veya yeni kararlar almaya hiç gerek kalmamaktadır. Şu an erkin, Alevilerin de olmazsa olmaz istemlerinden olan, zorunlu din derslerin uygulanması, Alevi köylerine camî yapılması ve Alevi kutsal mekânlarına el konulması gibi girişimlerinin durdurulması hususlarında karşısında hiçbir engel yoktur ve bu mali bir külfette de getirmemektedir. Yani bunlar için bir şeyler yapmaya değil, yapmamaya gerek vardır.

Devlet, cemevlerinde ve dergâhlarda birliğin ve beraberliğin büyük önemini ve Alevilerin inançlarını bu kurumlarda er veya geç yeniden üreteceğini bildiği için buralarda koruma yoluyla inisiyatifi ele alarak Alevileri bu olanaklardan yoksun bırakmak istiyor.

İkinci adım olarak da “cemevlerinin” ve “Alevi kutsal mekânlarının” konumu ele alınmalı ve yasal statüye kavuşturulmalıdır. Bunun için şu an hem siyasi hem de sosyal ortam (toplumsal mutabakat) oldukça uygundur.

Diyânet İşleri'nin konumu, Alevilik konusunun nasıl bir statü ile kurumlaştırılacağı (Diyânet içinde veya dışında) uzun sürecek tartışmalar ve yasal değişikliklerden sonra gerçekleştirilebilecektir.

Yatay Çözümler

Alevilik sorununa çözüm ararken, çözümlerin doğruluğu kadar uygulanır olup olmadıkları da önemlidir. Bulunan çözümlerin uygulanabilme olanakları yoksa, en azından bu an için, çözüm değillerdir. Aleviliğin nesnel ve sübjektif temel dinamiklerini bilmeden onun sorunlarına çözüm aramak, sorunu baştan çözümsüz bırakmaktır. **Hiçbir zaman göz ardı edilmemesi ve unutulmaması gereken nokta, Alevilerin mağdur olan taraf olduğudur!**

Yatay çözümlerden Alevilerin kendilerine ve içinde yaşadıkları diğer toplum katmanlarına düşen görevleri anlıyoruz. Bu çözümler, pramidal çözümlerle birebir ilintilidir. Toplumda Alevilere karşı oluşmuş ya da oluşmakta olan önyargıların giderilmesi

için, önce devletin tarafsızlığını ve eşit vatandaşlık uygulamasını kanıtlaması gerekmektedir. **Türkiye’de Türkün hakkını Kürt, Kürdün hakkını Türk, Alevinin hakkını Sünni, Sünninin hakkını Alevi savunmadıkça toplumsal barıştan söz edilemez.**

Toplumsal barışı sağlamanın temel koşulu, din ve inancı *vicdan meselesi* yapmaktan geçer. Barış, özgürlük gibi temel olgular da korunmaya ve beslenmeye ihtiyaç duyar. Din ve inanç *vicdan meselesi* olarak kaldığı sürece toplumsal barışın en büyük destek ve besin kaynağıdır. Bunun en belirgin örneği ise, 13. yy. Anadolu’sunda Hacı Bektaşlar ve Mevlânalarca verilmiştir ve bugün bu ülkede tüm kışkırtmalara rağmen hala bir arada yaşamdan bahsedilebiliyorsa bu hoşgörüyü, inancın *vicdan meselesi* olarak ele alınmasına borçlu olduğumuzu düşünüyorum.

Alevi Ocaklarının birbirleriyle olan ilişkilerde hiyerarşi pramidal değil, yataydır. Ocaklar birbirlerinin emrine değil, eşit şartlarda “el ele, el hakka” bağlıdır. Bu önemli ayrıntı, sorunun çözümde göz ardı edilmemesi gereken bir olgudur.

Alevilerin kendi çözümlenmeleri gereken sorunların başında, daha önce de belirtildiği gibi, kendini yeniden üretememe sorunu gelir. Bunun yanı sıra bu soruna da bağlı olarak teoloji sorunu gelir. Aslında Alevilik için tam bir teolojiden bahsedilemese bile, mitolojik bir teolojiden bahsedilebilir. Bu mitolojik teolojinin biran önce ortaçağ dilinden günümüz diline aktarılması gerekmektedir.

Bunun dışında Alevi Tarihi tam olarak araştırılamamıştır ve sadece Osmanlı Dönemi’ni kapsayan bir tarih anlatımı mevcuttur. Bu tarihin tamamının ortaya konulması ve mirasın bütününe ortaya çıkarılması gerekmektedir. Anadolu öncesi “Horasan Tarihi” bir kaç mitolojik anlatımın dışında araştırılamamıştır. Yine ilk Aleviliğin şekillenmeye başladığı dönem, İran Tarihi, Tasavvuf Tarihi v.b. noktaların gün ışığına çıkarılması gerekmektedir.

Ama her iki noktadan da önemlisi, ki bu sorunlar zaten birbirlerine bağlı, içiçe geçmiş sorunlar, Aleviliğin bel kemiği olan Dedelik Kurumu’nun yeniden yapılandırılması

gerekiyor. Bu soruna çözüm bulmadan Alevi sorunlarını çözmek de olası değildir! Dedelik Kurumu Aleviliği taşıyan kurumdur (sosyal/tarihsel/teolojik); bu kurumsuz bir Alevilik düşünülemez!

Amaç ve Araç

Anılan sorunları ortaya koymamızdaki amaç, sorunların net tespit edilmesiyle çözümleri kolaylaştırmak; ne yapılması gerektiğini göstermektir. Bu çözümlerde göz ardı edilemeyecek ilke, Aleviliğin temel dinamikleridir.

Sorunların çözümünde asıl amaç kaybolmamalıdır. Söz konusu sorunun çözümü için (asıl amaç) ortaya konmuş bir çok yöntem (araç) zamanla asıl sorunun yerini alıyor ve bu kez yeni çıkan sorunların çözümü için uğraşıyoruz. Konuyla ilintili olarak çözüm için ortaya çıkmış ya da konmuş (Alevi dernek ve vakıflarının konumu veya dedelere maaş bağlanması gibi) onlarca yöntem, kendileri büyük birer problem haline gelmiştir. Burada izlenmesi gereken yol, sorunu aslî sahipleriyle çözmektir. Varlık nedenleri sorunun kendisi olan kurum ve kişilerce bu sorunun çözülmesi mümkün değildir.

Bugünkü tartışmaların ve çalışmaların bunun uzağında olduğu herkesimin malûmu. Kendi nesnel gerçekliklerini tanıyamayan ve tanımlayamayan insanlar, hem Alevileri hem de diğerlerini bir 'tarih sorunu' kargaşasına sürüklemekteler. Bu kargaşaların son bulması, rasyonel çözümlerin ve ortak aklın yaratılması tüm tartışmaların sağlıklı ve güvenli bir zemine taşınmasıyla gerçekleşir. İşte devletin Aleviler için yapması gereken, bu zeminin sağlanmasıdır. Bu zeminin sağlanması da güven ortamından, bu da Alevilerin hak bazında istemlerinin verilmesinden geçer.

„Alevilik olgusu hakkında gerekli olan bilimsel bilgi, öncelikle Aleviliğin mevcut durumunun tespitine ve doğuş sürecinin aydınlatılmasına yönelik olmalıdır. Ayrıca, Alevilikle ilgili ana kavramların, Alevilik olgusunun tarihi seyrine paralel olarak kazandığı ve yitirdiği içerikler dikkate alınarak, bilimsel yöntemlerle ve doğru olarak tespit edilmesine ihtiyaç vardır. Doğru bilgi, sağlıklı bir tartışma zemininde, yapıcı ve doğruyu arayan, iyi niyetli insanlar sayesinde, sorunların kalıcı bir biçimde çözülmesini

sağlayabilir. Doğru, hoşumuza gitmese de, işimize gelmese de doğrudur. Doğruları gizleyerek, gerçeklerden kaçarak bir yere varmak imkansızdır.” (Prof. H. Onat)

Yeni Teolojinin Kendiliğinden Oluşması

Bu sağlıklı tartışma zemini yaratıldığında görülecektir ki bir çok problem doğal akışı içinde kendiliğinden çözülüyor. *“Asıl problem bütün kural ve uygulamaları ile (usul ve erkânıyla) köylü olan bir hayatı veya uygulamasını şehirde ne kadar yaşatma veya koruma imkânı olacak? ...Alevilik meselesine bir şehirleşme ve bir sosyal gelişme ve değişme konusu olarak ele almadan bu mesele çözülebilir mi?” (A. Sezgin)* soruları kendiliğinden doğal çözümünü buluyor.

Bu konuda somut örnekler de var. Devletçe tanınan Alevilik, Almanya ve diğer Avrupa ülkelerinde kendi çözümlerini yaratıyor: Okullarda verilen ‘Alevilik dersleri’, sayıları az olan hizmetteki dede ve analara yenilerini yetiştirmek için kendi aralarında ve akademisyenlerle yapılan Dede/Ana eğitim seminerleri, Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu’nun oluşturduğu İnanç Kurumu, İnanç Kurumu’nun düzenlediği Muharrem Erkânı, Sultan Nevroz Cemleri, Hızır Oruçları, tamamen yeni baştan yaratılan ‘Hakk’a Yürüme Erkânı’, Aşûre Çorbası’nın her şehrin merkezi alanında tüm insanlara dağıtılması yalnız takdir toplayan uygulamalar olarak değil, bulunduğu ortama göre nesnel koşulların zorlamasıyla oluşan yeni ritüeller olarak ele alınmalıdır. Tam da bu örnekler gösteriyor ki, **‘devlet köstek değil de destek’** olursa, insanlar kendi yaşam koşulları içersinde inançlarını da şekillendiriyorlar. Bu hiçbir zaman zora dayalı olamaz. Ancak, bu süreç bilinçli olarak desteklenmeli ve korunmalıdır. Yine bugün Türkiye’de ‘töläre’ edilen cemevleri ve Alevi kurumları yeni koşullar içersinde kendilerini var etmeye çalışıyorlar. Görüldüğü gibi **devletin yansız oluşu ve sağlıklı zeminler sunması sorunun çözümünü de kolaylaştırıyor.**

Tüm bunların ne kadar sağlıklı olduğu ve günümüz koşullarına uygunluğu tartışılabilir. Ancak, inançların, dinlerin, ritüellerin böyle ortaya çıktığı da yine bu işin diyalektiğinin doğal sonucu olarak orta yerde duruyor.

Sonuç

Sorunun çözümlü konusunda samimi isek, bu ülkenin barışına katkı sunmak istiyorsak, evrensel kültür ve bilim sofralarında var olmak istiyorsak, vitrine oynamadan, konuyu savsaklamadan, siyasi istismar konusu yapmadan acilen iletişim (diyalog) kurmalıyız, uzlaşma (konsensus) sağlamalıyız, paylaşımaya hazır olmalıyız.

Wilhelm Salber: *'Das seelische entwickelt sich erst indem: indem man redet, handelt, tut.'* *'Tinsel olan, iletişimin, davranışın, eylemin içinden doğar'*. İşte yapılması gereken, bunun zemininin samimi inşasıdır.

Bu problemi Türkiye iyi niyetli, hoşgörölü, gözü tok Alevilerle çözemese, vicdanı olmayan güçlerle çözmek zorunda kalacaktır. Tıpkı, Ermeni ve Kürt sorunlarında olduğu gibi.

Beni dinleme nezaketinize teşekkür eder, saygılar sunarım.

KAYNAKÇA

Akyol, Taha: Alevi açılımı ve laiklik. Milliyet Gazetesi, 16.02.2010.

Bayramoğlu, Ali: Yöntemde demokrasi: Aleviler, Kürtler ve dindarlar...Yeni Şafak, 13.11.2009.

Bulaç, Ali: Alevilerin sorunları. Zaman Gazetesi, 21.11.2009.

Bulaç, Ali: Aleviler ve Diyanet. Zaman Gazetesi, 25.11.2009.

Bulaç, Ali: Cemevleri I-II. Zaman Gazetesi, 30.01.2010, 01.02.2010.

Ebû Zeyd, Nasr Hâmid: islâmiyât / kitâbiyât, bülten 03, Haziran 2002.

Erdem, Tarhan: Alevi raporu. Radikal Gazetesi, 08.02.2010

Erdemir, Aykan: Alevi 'önce hak' diyor. Milliyet, 03.12.2007.

Gölpınarlı, Abdülbaki : Vahdet-i Vücut, İslam'ın dışındadır. Hürriyet, 04.12.2002.

Kahraman, Hasan Bülent: Aleviler nereye koşuyor? Sabah Gazetesi, 21.12.2009.

Kahraman, Hasan Bülent: Devletin yeni resmi dini: Alevilik. Radikal, 10.09.1998.

Karaman, Hayrettin: Aleviler ister biz yaparız. Yeni Şafak, 04.12.2009.

Koru, Fehmi: Alevilerin sorunu benim neyim oluyor? Yeni Şafak, 12.11.2009.

Mahçupyan, Etyen: Zorunluluktan zulüme. Taraf Gazetesi, 11.03.2008.

Nokta Dergisi: Aleviler inanç özgürlüğü istiyor. 13.05.1990.

Nokta Dergisi: Alevilik tarihe karışıyor. 27.09.1987.

Ocak, Ahmet Yaşar: Tarikat değil mezhep. Milliyet, 12 Temmuz 1995.

Ocak, Ahmet Yaşar: Türkiye’de Aleviliğin sosyo-kültürel problemleri üzerine bir yaklaşım denemesi ve bazı düşünceler. Uluslararası Anadolu Tahtacıları Sempozyumu, Antalya, 26-30 Nisan 1993.

Onat, Hasan: Değişim Sürecinde Alevilik. Makale.

Sezgin, Abdülkadir: Sosyal Yapı-Sosyal Değişme Açısından Alevilik Meselesi. www.haberkademi.net, 2010.

Spuler-Stegemann, Prof. Dr. Ursula: Ist die Alevitische Gemeinde Deutschland e.v. eine Religionsgemeinschaft? Marburg, 2003.

Subaşı, Necdet: İslâmiyât / kitâbiyât, bülten 03, Haziran 2002.

T.C. Devlet Bakanlığı: Ön rapor; Alevi çalıştayları. Ankara, 04.02.2010

Temel, Hıdır: Alevilik ve Kültür Mirâsı, Tebliğ, Bremen, 1990.

Tunç, Halit: Hidrellez de Devlet Babanın oldu. Star Gazetesi, 08.05.2008.

Uluengin, Hadi: Alevilik ve sol. Hürriyet, 06.01.2001.

Ünal, Ali: Alevî açılımı. Zaman Gazetesi, 09.11.2009.

Yeni Gündem Dergisi: Aleviliğe ne oluyor? 23-29 Ağustos 1987.